

ВІДГУК ОФІЦІЙНОГО ОПОНЕНТА

доктора економічних наук, професора Бубенка Павла Трохимовича
на дисертаційну роботу Бурлуцької Світлани Владиславівни
«Формування стратегії забезпечення пружності сталого розвитку
національної економіки», поданої на здобуття наукового ступеня
доктора економічних наук за спеціальністю 08.00.03 – Економіка та
управління національним господарством

1. **Актуальність теми дослідження та її зв'язок з науковими програмами.** Саміт G-20 у китайському Ханчжоу активізував провідну роль науково-технічної та освітньої сфер у забезпеченні сталого розвитку як окремих країн, так і світової економіки, в основу якого має бути покладена інноваційність у самому широкому сенсі цього визначення.

Контури зростання, заснованого на інноваціях, побудова пружних інноваційних екосистем вимагають кардинально нових підходів до виробництва і споживання, коли головним ресурсом і конкурентним фактором на глобальних ринках стають інтелект і високі технології, пов'язані з ефективним і дієвим економічним та фінансовим управлінням.

На жаль, у нас в країні, у потоці піару і політичних суперечностей, загубився головний меседж саміту про те, що нова індустріальна революція – це об'єднання технологій фізичного, цифрового і біологічного світу, що забезпечує сталий розвиток, розкриває нові горизонти зростання і впливає на політичні, соціальні і економічні процеси.

Загострення проблем, пов'язаних з техногенним характером розвитку соціуму, обумовили необхідність трансформації наукової парадигми розвитку світової соціально-економічної системи. Без ґрунтовної наукової відповіді залишаються проблема взаємовідносин природи (об'єкта), людини (суб'єкта) та феномена виробництва (праці) як на транснаціональному рівні, так і на рівні національних та регіональних систем. З огляду на це, теоретична та практична актуальність дисертаційного дослідження С. В. Бурлуцької «Формування стратегії забезпечення пружності сталого розвитку національної економіки» є безсумнівною.

Актуальність дисертаційної роботи підтверджує її зв'язок із держбюджетними темами Інституту інноваційної та післядипломної освіти Одеського національного університету ім. І. І. Мечникова «Дослідження

пріоритетних напрямів регіональної політики в економічній сфері» (номер держреєстрації 0110U007602), Донбаської державної машинобудівної академії «Фінансові інструменти забезпечення сталого розвитку соціально-економічних систем» (номер держреєстрації 0112U006711), Інституту економіко-правових досліджень НАН України «Інфраструктурне забезпечення активізації міжрегіонального співробітництва в Україні» (номер держреєстрації 0114U001180); Державного вищого навчального закладу «Донбаський державний педагогічний університет» «Організаційні механізми і технології забезпечення інформативності облікових даних в процесі прийняття управлінських рішень» (номер держреєстрації 0115U003311).

2. Обґрунтованість та достовірність наукових положень, висновків і рекомендацій. Наукові висновки та рекомендації, сформульовані у дисертації, є достовірними, теоретично обґрунтованими, підтверджені практикою. Про це свідчать результати комплексної діагностики ендогенних індикаторів формування вітчизняної моделі соціально-економічного розвитку та науково-практичні рекомендації щодо формування стратегії забезпечення пружності сталого розвитку національної економіки та її компонентів.

Обґрунтованість та достовірність наукових положень, висновків і рекомендацій, викладених у дисертаційній роботі, обумовлена тим, що вони базуються на використанні сукупності загальних та спеціальних методів дослідження, наукових працях провідних вітчизняних та зарубіжних вчених, матеріалах статистичної звітності Держкомстату України, Національного банку України, даних Світового банку, аналітичних доповідях та матеріалах науково-дослідних інститутів, законодавчих і нормативних актах України.

Високий рівень обґрунтованості висновків дисертанта забезпечено використанням комплексу сучасних наукових підходів та методів аналізу, а саме структурно-аналітичного, монографічного, порівняльного аналізу, абстрактно-логічного методу, історичного методу, систематизації, конкретизації, аналізу і синтезу, структурної декомпозиції, узагальнення, концептуалізації, методологічного синтезу, графічного і табличного методів, методів статистичного, ретроспективного, кореляційного, трендового та кластерного аналізу.

3. Наукова новизна одержаних результатів. Головним науковим результатом дисертації є розв'язання актуальної наукової проблеми забезпечення сталого розвитку національної економіки за рахунок розробки теоретико-методологічних положень, методичних засад і практичних рекомендацій щодо формування стратегії пружності її компонентів на мікро-, мезо- та макрорівнях задля забезпечення можливості виходу України з соціально-економічної кризи.

Наукова новизна результатів дисертації розкривається в таких положеннях:

Істотним науковим доробком автора є подальший розвиток методологічного інструментарію щодо ідентифікації дескрипторів національної соціально-економічної системи, отриманий у результаті синтезу базових системних компонентів та аксіоматичних умов системності (с.29 – 44). Це забезпечує підвищення рівня обґрунтованості управлінських рішень при формуванні стратегії сталого розвитку національної економіки.

У дисертації набула органічного розвитку науково-теоретична база визначення особливостей реалізації техноцентричного та екоцентричного сценаріїв сталого розвитку, в основу якої покладено урахування відмітних особливостей в процесах субституції та комплементації компонентів національного багатства (с. 61 – 70). В цьому контексті цілком логічним є висновок автора щодо доцільності ідентифікації механізмів сталого розвитку національної економіки на підґрунті виокремлення трьох складових формування національного багатства: природного (NC), відтвореного (PC) та нематеріального (IC) капіталів.

Заслуговують на увагу результати онтологізації дефініції «сталий розвиток національної економіки» через поєднання критеріїв цілісності існування та фундаментальних класів стійкості (с. 82 - 91). Дисертант переконливо наполягає на розумінні функціонування як відображення незмінності ключових системних параметрів та властивостей, а розвитку – як інституційних змін у всій системі, спрямованих на її інноваційну модернізацію.

Можна підтримати й обґрунтування автором роботи доцільності використання інституціонального інструментарію дослідження національних соціально-економічних систем, заснованого на синтезі «жорстокого ядра» методологічного індивідуалізму та холізму й «позитивної евристики» неоінституціоналізму та посткейнсіанства, що забезпечує онтологічний та

гносеологічний методологічний базис формування стратегії сталого розвитку (с. 110 – 130). Інструментарій запропонованого методологічного концепту, притаманний йому категоріальний апарат та онтологічний потенціал дозволяє виявити додаткові фактори інституціонального розвитку і цілий спектр формальних та неформальних обмежувачів механізму сталого розвитку.

Суттєвим науковим результатом роботи є визначення умов збереження національною економікою своєї самоорганізації та системних властивостей під впливом шоківих збурень, шляхом підтримки «коливальних рухів» (змін) її параметрів, елементів та взаємозв'язків (с.151 – 161). Автором доведено, що шок у повному обсязі реалізує себе не тільки за наявності необхідних умов для своєї реалізації, а й достатніх за своєю глибиною та масштабом імпульсів, що істотно впливають на структурні зв'язки самої системи. Саме в цьому сенсі головний концепт шоків полягає у реалізації впливу чинника збурення на структурні зв'язки національної економіки.

В роботі вперше обґрунтовано необхідність застосування концепту соціально-економічної пружності національної економіки як спроможності національної соціально-економічної системи протистояти або відновлюватися після ринкових, екологічних та інших шоків і повертатися на шлях інноваційного розвитку через адаптивні зміни економічних структур, соціальних та інституційних механізмів (с. 165 – 194).

Важливе значення для науки і практики має подальший розвиток здобувачем прийомів оцінки індикаторів реалізації національної стратегії поступального розвитку, засновані на виявленні відмінних особливостей трансформації соціально-економічних систем країн Вишеградської четвірки та України (с. 202 – 217). Отримані результати свідчать про розгортання та поглиблення системної економічної кризи в країні, «проїдання» створеного національного продукту та відсутність дієвих драйверів стабілізації та відновлення позитивного економічного розвитку на тлі незадовільного стану інституційного та інфраструктурного забезпечення.

Переконливим є запропонований дисертантом методичний підхід до оцінки впливу ендогенних факторів на характер та динаміку існуючої в країні моделі соціально-економічного розвитку на основі систематизації критеріїв визначення ступеня прояву рентоорієнтованої поведінки економічних агентів та параметрів формування національного багатства (с.226 – 240). Результати

аналізу та систематизації ендогенних факторів формування вітчизняної моделі соціально-економічного розвитку свідчать про наявність в Україні значного ресурсного потенціалу, що створює можливість для отримання рентних доходів, а рентоорієнтована поведінка, в свою чергу, сповільнює темпи економічного зростання (с. 242).

Особливої уваги заслуговує проведена в дисертації емпірична верифікація підходу до визначення специфіки параметрів соціально-економічної пружності національної економіки шляхом ідентифікації диспропорційних змін фазової траєкторії домену сталості та кількісної оцінки «технічних», «екологічних» й «адаптаційних» параметрів пружності (с.243 – 276). Узагальнення отриманих результатів дозволяє зробити висновок щодо життєздатності гіпотези «коливальних рухів» параметрів національної соціально-економічної системи.

Задля формування концептуального підґрунтя розробки стратегії сталого розвитку в роботі була здійснена систематизація об'єктивних обмежень реалізації загальних імперативів сталого розвитку на підґрунті виокремлення чинників локалізації умов цілісного існування національної соціально-економічної системи (с. 286 – 295). Ці локальні імперативи передбачають формування: ефективної моделі економічної діяльності, еквівалентної екологічній підсистемі та спрямованої на відновлення виробленого капіталу; інституційного середовища та системи державного управління, спрямованого на забезпечення справедливого розподілу ресурсів; виключно економічно орієнтованої поведінки агентів та подолання екзогенної ресурсної залежності.

У роботі вперше запропоновано концептуальну версію стратегії забезпечення пружності сталого розвитку національної економіки (с. 312 – 335), спрямовану на збереження цілісності існування (домену сталості) та безпеки національної соціально-економічної системи з урахуванням наявних ресурсних та інституційних обмежень при узгодженні і реалізації інтересів економічних агентів та техноцентричних механізмів пружності розвитку, що створює умови реалізації національних імперативів сталого розвитку. Вартує уваги і запропонована в роботі структура механізму реалізації стратегії сталого розвитку (с. 340 – 345). Автор конкретизував зміст інституційного, фінансового й науково-методичного забезпечення цієї стратегії в контексті пружного способу функціонування.

Безсумнівно новаторською є авторська методика організації моніторингу та прогнозування індикаторів сталого розвитку, що базується на моделюванні фазових траєкторій (доменів сталості) макропоказників підсистеми забезпечення національної економіки (с. 377 – 397). Реалізація запропонованого методичного підходу у процесі моніторингу та прогнозування індикаторів підсистеми забезпечення сталого розвитку забезпечує можливість обґрунтування обсягу необхідних інвестицій для реалізації сценаріїв сталого розвитку національної економіки України

4. Теоретична цінність і практична значущість результатів дослідження. Отримані залежності, вдосконалені методи, сформульовані визначення та вимоги до методичних положень формування стратегій забезпечення пружного сталого розвитку визначають теоретичну і наукову новизну дисертаційного дослідження. Практична значущість результатів дисертаційного дослідження Бурлуцької С.В. полягає в тому, що теоретичні положення, викладені у дисертації, доведені до рівня практичних рекомендацій щодо формування механізму реалізації стратегії пружності сталого розвитку. Зазначене підтверджується впровадженням пропозицій дисертанта у діяльність: Комітету Верховної Ради України з питань промислової політики та підприємництва (довідка від 14.03.2016 р. №01-16/34нд); Департаменту економіки Донецької обласної державної адміністрації (довідка від 09.02.2016 р. №03-10/611); Головного територіального управління юстиції у Донецькій області (довідка від 18.04.2016 р. №01-16/147); Донбаського міжрегіонального центру професійної реабілітації інвалідів Міністерства соціальної політики України (довідка від 17.12.2015 р. №01-12/780-15); Управління праці та соціального захисту населення Краматорської міської ради (довідка від 06.11.2015 р. №01-15-1874); Інституту економіко-правових досліджень НАН України (довідка від 16.03.2015 р. № 59/173); Державного навчального закладу «Донбаський центр професійно-технічної освіти Державної служби зайнятості» (довідка від 17.04.2016 р. №01-11/140). Окремі результати дисертації використано у навчальному процесі ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет» МОН України (довідка від 14.04.2016 р. №68-16-325а) та Одеського національного економічного університету МОН України (довідка від 24.05.2016 р. №01-17/875).

5. Повнота викладення наукових результатів в опублікованих працях. У відкритому друці за темою дисертації опубліковано 48 наукових праць, а саме: одна одноосібна монографія, дві колективні монографії, 32 публікації у наукових фахових виданнях (зокрема 12 – у виданнях, що входять до міжнародних наукометричних баз), 13 публікацій – у матеріалах конференцій. В опублікованих працях дисертанта достатньо повно відображено сутність отриманих результатів та їх наукову новизну. З огляду на це – апробацію результатів дисертаційної роботи слід вважати достатньою.

6. Відповідність дисертації встановленим вимогам.

За своєю структурою, обсягом та оформленням дисертація відповідає вимогам, передбаченим Порядком присудження наукових ступенів і присвоєння вченого звання старшого наукового співробітника», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 24.07.2013 р. № 567. Дисертаційна робота складається зі вступу, п'яти розділів, висновків, списку використаних джерел (409 найменувань) і трьох додатків. Дисертація містить 32 таблиці та 42 рисунки. Повний обсяг роботи становить 484 сторінки. Аналіз також засвідчив, що наукових доробків з кандидатської дисертації здобувача у її докторській роботі не виявлено.

Дисертацію написано в науковому стилі, її зміст викладено в чіткій логічній послідовності. Автореферат забезпечує ідентичність основних положень, висновків та пропозицій автора у дисертаційній роботі.

7. Зауваження до змісту й оформлення дисертаційної роботи.

Оцінюючи в цілому достатній науково-практичний рівень теоретичних положень, розробки методичних підходів та практичних рекомендацій з формування стратегії забезпечення пружності сталого розвитку національної економіки, необхідно відзначити, що деякі положення є дискусійними або потребують уточнення.

1. У теоретичній частині роботи (табл. 1.1, с. 43) дисертант наводить свої аргументи щодо відповідності дескрипторів, які описують та дозволяють робити обґрунтований висновок щодо адекватності певної соціально-економічної конфігурації, з одного боку, певним аксіоматичним умовам системності – з іншого. Виходячи з цього, було б цілком логічним, щоб у аналітичній частині дослідження наочно довести цей науковий постулат на прикладі аналізу пружності вітчизняної соціально-економічної системи.

2. Досліджуючи та розвиваючи основи теорії неоінституціоналізму та сталого економічного розвитку, здобувач, наслідую доробкам Нобелівського лауреата Д. Норта, робить цілком слушний методологічний висновок, що вірно обраний стратегічний курс у поєднанні з відповідаючими інституційними правилами та інструментарієм є запорукою ефективного функціонування господарських систем у довгостроковій перспективі.

У цьому сенсі хотілося б побачити міркування дисертанта щодо хибної і контрпродуктивної вже поспіль багатьох років практики реалізації у нас в країні олігополістичної економічної моделі розвитку на основі надконцентрації практично усіх її ресурсів у декількох, олігархічних, за своєю сутністю, фінансово-промислових групах, попри те, що визначальним рушійним елементом такого розвитку є малий і середній інноваційний бізнес. Який, до речі, ментально більш властивий нашому суспільству, в основі якого завжди був здоровий індивідуалізм особистості.

3. Сьогодні багато науковців-економістів, що досліджують теорію та природу кризових станів та фазових переходів в економічних системах усе більше сходяться до розуміння, що перманентна економічна криза носить не циклічний, а структурний характер. Тож, для її подолання необхідна кардинальна зміна сировинної структури національної економіки на користь високотехнологічних, інноваційних за своїм змістом, секторів. Це ще одне проблематичне питання, яке залишилось поза зоною уваги дисертанта.

4. У якості методичного підґрунтя реалізації стратегій та програм сталого розвитку автор пропонує використання синтезованих параметрів (індикаторів) соціально-економічної пружності та системи показників глобальної ініціативи зі звітності GRI (підрозділ 4.2 роботи). Було б виправданим, якби дисертант здійснив параметричний аналіз стосовно узгодженості запропонованої ним системи звітності.

5. Запропонована здобувачем структура механізму реалізації стратегії сталого розвитку (рис. 4.6 на стор. 342), зокрема в частині алгоритму його функціонування, носить загально-теоретичний характер, тим більше, що враховуючи інноваційний характер і спрямованість будь-якої стратегії сьогодні, вона потребує свого доповнення в частині визначення конкретних економічних важелів та інструментарію регулювання та оперативного реагування на мінливі параметри розвитку світової економіки. наприклад, застосування інноваційно-сітьових методів планування і управління

розвитком господарських структур, враховуючи їх регіональну диференціацію.

6. Згідно даних табл. 5.2 (с. 384), умовна точка рівноваги тренду «В» за кількісною оцінкою є значно більшою за відповідну точку тренду «А». Незрозуміло, яким чином це співвідноситься з висновками розділу 3 щодо менш пружної реакції національної економічної системи саме за трендом «В».

7. Динаміка ендогенних змінних моделі Гудвіна (рис.5.3 с.389) демонструє значно більшу чутливість коефіцієнту зайнятості до шоків. Разом з тим, за текстом роботи цей факт не отримав достатнього пояснення та аргументації.

Але при цьому маємо зазначити, що висловлені зауваження і недоліки несуттєво знижують загальну позитивну оцінку теоретичного рівня та практичного значення результатів дисертаційної роботи Бурлуцької Світлани Владиславівни.

8. Загальний висновок.

Дисертаційну роботу Бурлуцької Світлани Владиславівни на тему «Формування стратегії забезпечення пружності сталого розвитку національної економіки» можна вважати самостійним, завершеним, цілісним, науковим дослідженням, результати якого дозволяють вирішити актуальну наукову проблему забезпечення сталого розвитку національної економіки на підґрунті розробки теоретико-методологічних положень, методичних засад і практичних рекомендацій щодо формування стратегії пружності її компонентів на мікро-, мезо- та макрорівнях задля забезпечення можливості виходу України з соціально-економічної кризи.

Робота Бурлуцької С. В. за змістом та якістю теоретико-методологічних та науково-практичних розробок повністю відповідає рівню дисертацій на здобуття наукового ступеня доктора економічних наук. Зміст автореферату та основних положень дисертації ідентичні. Тема дисертації та подані в ній результати відповідають паспорту спеціальності 08.00.03 - економіка та управління національним господарством. Поставлену мети роботи досягнуто, а відповідні задачі в цілому реалізовано.

За змістом і оформленням дисертаційна робота «Формування стратегії забезпечення пружності сталого розвитку національної економіки» відповідає пп. 9, 10, 12, 13, 14 «Порядку присудження наукових ступенів»,

затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 24.07.2013 р. № 567 (зі змінами та доповненнями згідно Постанови від 19 серпня 2015 р. № 656). Автор дисертації – Бурлуцька Світлана Владиславівна заслуговує на присудження наукового ступеня доктора економічних наук за спеціальністю 08.00.03 - економіка та управління національним господарством.

Офіційний опонент –

директор Північно-Східного наукового центру
Національної академії наук України і
Міністерства освіти і науки України (м. Харків),
доктор економічних наук,
професор

П. Т. Бубенко

ВІДГУК ОФІЦІЙНОГО ОПОНЕНТА
доктора економічних наук, старшого наукового співробітника
Остафійчука Ярослава Васильовича

на дисертаційну роботу Бурлуцької Світлани Владиславівни «Формування стратегії забезпечення пружності сталого розвитку національної економіки», подану на здобуття наукового ступеня доктора економічних наук за спеціальністю 08.00.03 – економіка та управління національним господарством.

Актуальність теми дослідження

В Україні здійснюється низка реформ, спрямованих на трансформацію існуючих економічних та соціально-політичних відносин. Ураховуючи євроінтеграційний вектор розвитку національної соціально-економічної системи, як базовий орієнтир доцільно розглядати Стратегію сталого розвитку ЄС. Згідно з нею, досягнення основної мети – забезпечення процвітання та єдності суспільства, поліпшення якості життя в довгостроковому обрії – відбуватиметься через підвищення екологічного та соціального потенціалів європейських економік шляхом ефективного управління і раціонального використання природних ресурсів. Під сталим розуміється такий розвиток, який задовольняє потреби нинішнього часу, але не ставить під загрозу здатність майбутніх поколінь задовольняти власні потреби. Одночасне поліпшення умов життя людини та збереження життєвого середовища в короткостроковій і довгостроковій перспективах формують основоположну ідею концепту сталого розвитку.

Виходячи з вищесказаного, необхідно визначити сучасні домінанти, стратегічні засади та перспективні напрями сталого розвитку України в глобальному середовищі з урахуванням існуючих викликів і кризових загроз, з одного боку, та наявного стратегічного потенціалу держави – з іншого. Суттєвим є питання, за допомогою яких механізмів Україні перетворити власні ресурси на дієвий капітал і потужне джерело піднесення національної економіки. Зазначене зумовлює актуальність теми дисертаційної роботи Бурлуцької С.В. «Формування стратегії забезпечення пружності сталого розвитку національної економіки» та важливість поставлених у ній мети і завдань.

Дослідження зорієнтоване на пошук шляхів розв'язання низки завдань, визначених Стратегією сталого розвитку “Україна – 2020” та Програмою діяльності Кабінету Міністрів України. Тема дисертації узгоджується з Переліком пріоритетних тематичних напрямів наукових досліджень і науково-технічних розробок, затвердженим Кабінетом Міністрів України, у частині обґрунтування механізмів покращення якості життя, розв'язання проблем розвитку суспільства та реалізації соціально-економічної політики.

Дисертаційна робота безпосередньо пов'язана з науково-дослідними роботами «Дослідження пріоритетних напрямів регіональної політики в економічній сфері» (номер держреєстрації 0110U007602) Одеського національного університету ім. І.І. Мечникова; «Фінансові інструменти забезпечення сталого розвитку соціально-економічних систем» (номер держреєстрації 0112U006711) Донбаської державної машинобудівної академії; «Інфраструктурне забезпечення активізації міжрегіонального співробітництва в Україні» (номер держреєстрації 0114U001180) Інституту економіко-правових досліджень НАН України; «Організаційні механізми і технології забезпечення інформативності облікових даних у процесі прийняття управлінських рішень» (номер держреєстрації 0115U003311) ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет».

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації, їх достовірність

Наукові положення, висновки та рекомендації дисертаційної роботи в цілому є достатньо обґрунтованими й достовірними. Вони базуються на критичному узагальненні фундаментальних праць з теорій сталого розвитку, державного регулювання економіки, стратегічного планування, опрацюванні широкого масиву офіційних статистичних матеріалів профільних міністерств і відомств, Державної служби статистики України, міжнародних організацій. Завдання дослідження логічно структуровані, відображають алгоритм дій для досягнення заявленої мети. Сформульовані автором мета, завдання, об'єкт і предмет дослідження цілком відповідають темі дисертації.

У дисертаційній роботі застосовано апробовані методи наукових досліджень: абстрактно-логічний, включаючи прийоми аналізу та синтезу, індукції та дедукції, системний, структурно-функціональний, статистико-економічний, зокрема порівняння, факторний і графічний аналіз, системно-компаративний аналіз, метод концептуалізації та структурного моделювання, декомпозиції та структурного синтезу, економіко-математичного, сценарного і трендового моделювання, кореляційно-регресійний та кластерний аналіз.

Про достовірність та обґрунтованість наукових положень, висновків і рекомендацій свідчить їх апробація на міжнародних і всеукраїнських науково-практичних конференціях, впровадження у діяльність органів законодавчої та виконавчої влади, а також у навчальний процес.

Новизна наукових положень, висновків і рекомендацій

Ознайомлення зі змістом дисертації та автореферату, основними науковими працями дисертанта дозволило визначити найістотніші теоретико-методологічні положення, прикладні висновки й рекомендації, які характеризуються науковою новизною, сформульовані здобувачем самостійно та відображають його науковий внесок у дослідження надзвичайно

важливого науково-прикладного завдання щодо формування стратегії забезпечення пружності сталого розвитку національної економіки.

До найвагоміших здобутків слід віднести сукупність положень, які стосуються теоретико-методологічного опрацювання дисертаційної теми та які автор виніс у рубрику «вперше». Зокрема, обґрунтовано необхідність застосування концепту пружності національної економіки як спроможності національної соціально-економічної системи протистояти або відновлюватися після ринкових, екологічних та інших шоків і повертатися на шлях сталого розвитку шляхом адаптивних змін економічних структур, соціальних та інституційних механізмів (с. 184–187).

Методично обґрунтовано (с. 189–195) та здійснено емпіричну верифікацію підходу до визначення характеристик пружності національної економіки за допомогою ідентифікації диспропорційних змін фазової траєкторії домену сталості та кількісної оцінки «технічних», «екологічних» й «адаптаційних» параметрів пружності (с. 244–277). Це дозволило розробити концепцію стратегії забезпечення пружності сталого розвитку національної економіки. Автор аргументовано доводить, що така концепція повинна бути спрямована на збереженні цілісності існування (домену сталості) та безпеки національної соціально-економічної системи, що, по-перше, забезпечує врахування наявних ресурсних та інституційних обмежень у межах техноцентричних механізмів пружності розвитку, а по-друге, створює умови реалізації національних імперативів сталості (с. 309–336). Важливо, що запропоновано не лише концепцію стратегії забезпечення пружності сталого розвитку національної економіки, але й деталізовану структуру відповідного механізму реалізації шляхом конкретизації змісту інституційного, фінансового й науково-методичного забезпечення в контексті пружного способу функціонування (с. 336–356).

Серед положень новизни в рубриці «вдосконалено» передусім варто відзначити ті, які стосуються підходів до оцінювання параметрів пружності та управління процесами реалізації стратегії сталого розвитку. Зокрема, запропоновано авторське бачення можливостей оцінки ендогенних драйверів формування вітчизняної моделі соціально-економічного розвитку на основі систематизації критеріїв ступеня прояву рентоорієнтованої поведінки економічних агентів та параметрів формування національного багатства, що дозволяє ідентифікувати ресурсні обмеження країни (с. 217–243). Логічним є висновок автора, що природний капітал у вітчизняній моделі економічного зростання стимулює зростання національного багатства через своє вичерпання, що додатково посилюється недовідтворенням виробленого капіталу (ефект «прокляття ресурсів»).

Систематизація об'єктивних обмежень реалізації загальних імперативів сталого розвитку на основі виокремлення чинників локалізації умов цілісного існування національної соціально-економічної системи (с. 282–

308), дозволила автору обґрунтувати науково-методичні положення щодо визначення параметрів пружності сталого розвитку в межах предикатів локалізації (с. 359–377).

Доведено, що підвищення якості формування (корекції) інструментарію державного регулювання макроекономічних дисбалансів може бути досягнуте на основі моделювання фазових траєкторій (доменів сталості) макропоказників підсистеми забезпечення національної економіки (с. 376–397). Відповідно розроблено методичний підхід до прогнозування та моніторингу індикаторів сталості, що надає можливість обґрунтування обсягу необхідних інвестицій для реалізації сценаріїв сталого розвитку національної економіки України.

Вагомими є пропозиції щодо вдосконалення системи показників оцінки параметрів постшокового розвитку територіальних підсистем національної економіки на основі синтезу технічних параметрів пружності (опірності й відновлюваності) та показників структурної ентропії Шеннона, що дозволяє підвищити рівень обґрунтованості формування державної політики сталого розвитку територій країни (с. 399–424).

Окрім цього, розглядаючи теоретико-методологічні складові дослідження, які формують основу розробки конкретних напрямів розв'язання поставленої проблеми, доцільно виділити опрацювання й уточнення дисертантом поняття національної економіки як спроможної до саморозвитку цілісності, утвореної достатньою сукупністю елементів, здатних до самовідтворення й відносно самостійного функціонування, та поєднаних мережею істотних структурних, генетичних і субординаційних зв'язків (с. 28–46).

У роботі набули подальшого розвитку дослідження техноцентричного й екоцентричного підходів до сталого розвитку, котрі ґрунтуються на виявленні відмітних особливостей у процесах субституції та комплементації компонентів національного багатства, що дозволяє точніше узгоджувати дію механізмів забезпечення пружності сталого розвитку з ресурсними можливостями національної економіки (с. 65–70).

Важливими для висвітлення досліджуваної проблематики є результати аналізу діалектики взаємозв'язку параметрів «функціонування – стійкість» та «розвиток – сталість» соціально-економічних систем. Запропоноване поєднання критеріїв цілісності існування та фундаментальних класів стійкості забезпечило онтологізацію дефініції «сталий розвиток національної економіки» (с. 77–87, 123–125).

Заслуговує уваги обґрунтування доцільності використання інституціонального інструментарію дослідження національних соціально-економічних систем, заснованого на синтезі «жорстокого ядра» методологічного індивідуалізму та холізму й «позитивної евристики» неінституціоналізму і посткейнсіанства (с. 106–122), що забезпечує

онтологічний та гносеологічний методологічний базис формування стратегії сталого розвитку.

До важливих наукових здобутків слід віднести теж дослідження умов збереження національною економікою своєї самоорганізації та системних властивостей під впливом шокових збурень, серед яких виділено підтримку «коливальних рухів» (змін) її параметрів, елементів і взаємозв'язків (с. 130–161). Для казуального опису динамічної рівноваги параметрів національної економіки в роботі обґрунтовано доцільність синтезу диференційних рівнянь Лотки-Вольтерра та двосекторної моделі відтворення К. Маркса.

Зміст дисертації, її завершеність та оформлення

Дисертація є логічно структурованою, складається зі вступу, п'яти розділів, висновків, списку використаних джерел, додатків. За обсягом та оформленням вона відповідає вимогам, що висуваються до докторських дисертацій економічного профілю. Зміст автореферату ідентичний основним положенням, висновкам і рекомендаціям, які містяться в дисертації.

Матеріали основної частини дисертації розкривають заявлені автором положення наукової новизни. Робота завершується висновками, де викладено найбільш важливі наукові та практичні результати, одержані здобувачем. Вони відповідають поставленим завданням і не викликають принципових заперечень. Висновки до розділів узгоджені із загальними висновками. Дисертаційне дослідження за своїм змістом відповідає паспорту спеціальності 08.00.03 – економіка та управління національним господарством.

Робота написана в науковому стилі, текст загалом викладено чітко та грамотно.

Важливість результатів досліджень для науки та практики

Результати дисертаційного дослідження є внеском у теорію та методологію економічної науки, зокрема за напрямом економіка й управління національним господарством. Автором розкрито проблемні питання та розроблено теоретичні підходи до забезпечення сталого розвитку економіки, визначено сукупність принципів, методів і концептуальні моделі управління цими процесами.

Практичне значення дослідження полягає в тому, що теоретико-методологічні положення дисертації стали основою для розробки здобувачем методичних і практичних рекомендацій стосовно вдосконалення інструментарію управління економікою, які можуть бути використані в діяльності органів державної влади. Так, запропоновану концепцію Стратегії забезпечення пружності сталого розвитку національної економіки доцільно використати при розробці планів заходів щодо виконання Стратегії сталого розвитку “Україна – 2020”; розраховані параметри пружності – для моніторингу тенденцій соціально-економічного розвитку України, формування державної

регіональної політики тощо. Підтвердженням практичної значущості результатів дисертаційного дослідження є довідки про їх упровадження в діяльності Комітету Верховної Ради України з питань промислової політики та підприємництва, Департаменту економіки Донецької обласної державної адміністрації, Головного територіального управління юстиції у Донецькій області, Донбаського міжрегіонального центру професійної реабілітації інвалідів Міністерства соціальної політики України, Управління праці та соціального захисту населення Краматорської міської ради та ін.

Повнота викладу результатів дисертації в наукових фахових виданнях
 Основні положення та висновки дисертаційного дослідження висвітлено в 48 наукових працях загальним обсягом 46,9 друк. арк., з яких 42,2 друк. арк. належить особисто автору, з них 3 монографії (1 одноосібна), 32 публікації в наукових фахових виданнях (12 статей у виданнях, що входять до наукометричних баз даних), 13 публікацій апробаційного характеру. Публікації достатньою мірою відображають зміст проведеного дослідження, відповідають чинним вимогам щодо характеру видань, їх географії та повноти висвітлення результатів дисертаційної роботи на здобуття наукового ступеня доктора економічних наук.

Дискусійні положення дисертації та зауваження щодо її змісту

Загалом оцінюючи позитивно дисертаційну роботу, слід зазначити, що вона містить низку тверджень, які, на наш погляд, можуть слугувати підґрунтям для дискусії та зауважень.

1. Досліджуючи діалекту категорій «функціонування – стійкість» «розвиток – сталість» (с. 77-84), автор на рис. 1.3 наводить зв'язок фундаментальних класів стійкості (за В. Артюховим) з параметрами функціонування та розвитку соціально-економічних систем. Для подальшого аналізу запропоновано зосередити увагу на інерційній та справжній стійкості, ототожнюючи останню зі сталим розвитком. Водночас, доцільно було б зазначити, чи проявляються інші класи стійкості (зокрема симетрична стійкість) на рівні національної соціально-економічної системи та, відповідно, аргументувати вибір автора.

2. На рис. 2.1 дисертації наведено онтологічне та гносеологічне обґрунтування методології дослідження (с. 110). У межах традиційного інституціоналізму автор перераховує такі його ознаки, як «інституційний детермінізм» та «сукупність інститутів як механізм координації та стимулювання». Виникає питання щодо доцільності виокремлення цих схожих за своїм змістом вихідних положень теорії. При цьому на схемі не відображені інші вагомні принципи класичного інституціоналізму, зокрема історизм.

3. Моделюючи «технічні» параметри пружності, на рис. 2.7 зображено співвідношення трендів передшокового та потенційного рівнів випуску (с. 191). Очевидно, що рецесія може призвести до падіння потенційного рівня випуску, наприклад, у результаті закриття виробничих потужностей. Ураховуючи базові принципи концепту сталого розвитку, на наш погляд, було б доцільно окремо відобразити лінію природоресурсного потенціалу та проаналізувати можливі впливи шоків на його параметри.

4. Використана в роботі методика аналізу структурних зрушень в експортному потоці (табл. 3.12, с. 273) передбачає визначення коефіцієнту відносних структурних зрушень ($\sigma_{d1/d0}$). Відомо, що цей показник не дозволяє інтерпретувати результати розрахунків. Авторіві слід було б детальніше аргументувати доцільність його використання в роботі.

5. Погоджуючись у цілому з авторським баченням структури механізму реалізації Стратегії пружності сталого розвитку (рис. 4.6, с. 342), слід зауважити, що представлений спосіб функціонування механізму недостатньою мірою розкриває специфіку екологічної підсистеми національної економіки.

6. Методичний підхід до моніторингу та прогнозуванню індикаторів підсистеми забезпечення сталого розвитку національної соціально-економічної системи (підрозділ 5.2) надмірно обмежено до таких макропоказників як споживання, валове нагромадження, рівень зайнятості та продуктивність праці. Врахування інших параметрів (відсоткової ставки, грошової маси, обсягу податків тощо) підвищило б точність запропонованої методики.

7. На с. 394 при побудові прогнозової моделі доменів сталості автор припускає високий рівень субституції між виробленим і природним капіталом, що відповідає техноцентричному принципу енвіроменталізму. Виникає питання щодо ігнорування основного постулату сталого розвитку, а саме «врахування інтересів майбутніх поколінь». При цьому в табл. 5.6 сценарій 3 передбачає зростання потреби в додатковому природному капіталі, однак відсутнє обґрунтування джерел цього зростання – підвищення вартості недокапіталізованого природного ресурсу, чи екстенсивне збільшення фізичних обсягів його вилучення.

8. У підрозділі 5.3 автор наводить удосконалену систему показників оцінки параметрів постшокового розвитку територіальних підсистем. Дискусійним моментом є обмеження показників пружної реакції соціально-економічної системи тільки параметрами «глибини шоку», «швидкості відновлення» та «ентропії Шенона.

Узагальнюючи відмітимо, що зазначені дискусійні положення, зауваження і недоліки є свідченням складності та багатоаспектності досліджуваної проблематики, не знижують наукової цінності дисертації та принципово не впливають на загальну позитивну оцінку дослідження Бурлуцької Світлани Владиславівни.

Загальна оцінка дисертаційної роботи та її відповідність встановленим вимогам

Результати аналізу положень виконаного дослідження дозволяють зробити висновок про те, що основна мета роботи досягнута, поставлені в ній завдання в цілому вирішені. Дисертація Бурлуцької Світлани Владиславівни є завершеною науковою працею, що містить обґрунтування теоретичних, методологічних і методичних положень та практичних рекомендацій щодо формування стратегії забезпечення пружності сталого розвитку національної економіки. Вона вирізняється науковою новизною, має суттєву теоретичну та практичну цінність. Використання в докторській дисертації матеріалів і висновків кандидатської дисертації здобувача не виявлено.

За змістом та оформленням, наявністю наукових результатів, повнотою публікацій положень, висновків і рекомендацій дисертація «Формування стратегії забезпечення пружності сталого розвитку національної економіки» відповідає нормативним вимогам пп. 9, 10, 12, 13, 14 «Порядку присудження наукових ступенів», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 24.07.2013 р. № 567 (зі змінами та доповненнями згідно Постанови від 19 серпня 2015 р. № 656), а її автор, Бурлуцька Світлана Владиславівна, заслуговує на присудження наукового ступеня доктора економічних наук за спеціальністю 08.00.03 – економіка та управління національним господарством.

Офіційний опонент –

професор кафедри регіоналістики і туризму
ДВНЗ «Київський національний економічний університет
імені Вадима Гетьмана» МОН України (м. Київ),
доктор економічних наук,
старший науковий співробітник

Я.В. Остафійчук

Підпис Остафійчука Я.В. засвідчую:

